

ประกาศสังฆาณัติ ในรัชกาลที่ ๔
ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕
และปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ทย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

ประกาศสังฆาณัติ ในรัชกาลที่ ๔
ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕
และปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

ประกาศสังฆาณัติ ในรัชกาลที่ ๔

พิมพ์ครั้งแรก	ในงานครบศตมาหพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์	พ.ศ. ๒๔๖๘
พิมพ์ครั้งที่สอง	ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร)	พ.ศ. ๒๕๑๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สามมิตร ๕๑ ซอยทิพยวารี บ้านหม้อ พระนคร
นางกิมเลี้ยง สุวรรณประทีป ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๒

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กำหนดวันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ นายสีสุก เวณุจันทร ผู้เป็นบุตร ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง ประกาศสังฆาณัติในรัชกาลที่ ๔ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕ และปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

ประกาศสังฆาณัติที่พิมพ์ในเล่มนี้ ต้นฉบับเป็นสมุดไทยดำ เขียนตอนต้นรัชกาลที่ ๔ ตั้งแต่ปีกุน ตรีศก พ.ศ. ๒๓๙๔ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ และปีชวด ปีฉลูต่อมาอีก ๒ ปี รวมเป็นประกาศสังฆาณัติ ๑๑ ฉบับด้วยกัน กับมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการและหมายรับสั่งรวมอยู่ด้วย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในฉบับพิมพ์ครั้งแรกว่า สังเกตทางสำนวนที่รวบรวมเข้าในฉบับนี้ดูเหมือนจะเป็นหมายรับสั่งประกาศเจ้าคณะวัดพระเชตุพน ฯ ครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มีรับสั่งให้แจ้งกระแสพระบรมราชโองการและหมายรับสั่งนั้น ๆ ไปยังพระอารามหลวงทั้งปวง เรื่องประกาศสังฆาณัติในรัชกาลที่ ๔ นี้ ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก ในงานครบศตมาหพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ด้วยเหตุที่เรื่องราวซึ่งปรากฏในประกาศสังฆาณัตินี้ มีเรื่องน่ารู้น่าสนใจอยู่หลายอย่าง เจ้าภาพในงานพระราชทานเพลิงศพนี้ จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่อีก นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่สอง

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร) ผู้วายชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ที่เจ้าภาพได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร) เป็นปิตุปัฏฐานธรรม และได้ให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้แจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณ-ประโยชน์ ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร) ผู้วายชนม์ ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผล ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังเจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๘ กันยายน ๒๕๑๒

รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค

(เปล่ง เวณุจันทร)

ชาตะ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๒๕

มรณะ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๒

คำปรารภของเจ้าภาพ

จุดประสงค์และความมุ่งหมายในการพิมพ์หนังสือ แจกในงานฌาปนกิจศพโดยทั่วไปนั้น มุ่งหมายเพียงให้เป็นอนุสรณ์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจัดพิมพ์หนังสือเรื่องประกาศสังฆาณัติในรัชกาลที่ ๔ เล่มนี้ก็มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน แต่ที่นอกเหนือไปจากนี้ เจ้าภาพมีจุดประสงค์ที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามความประสงค์ของคุณปู่ หลวงพิศาลโลหพรรค ขณะเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งท่านได้ปรารภอยู่เป็นนิจว่า บรรดาญาติพี่น้องลูกหลานร่วมสกุล นับวันแต่จะห่างเหินขาดการติดต่อกัน เนื่องมาจากบางคนอยู่ห่างไกลกัน มีภารกิจในการประกอบอาชีพไม่ทราบว่าใครเป็นใคร (เพราะไม่ได้รับการแนะนำ บอกเล่าให้รู้จักจากญาติผู้ใหญ่) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่นำนามสกุล "เวณุจันทร" ซึ่งเป็นสกุลที่ได้รับพระราชทานไปใช้ผิดพลาด เช่น เขียนนามสกุลมีการันต์ เป็นต้น จึงใคร่จะบอกกล่าวให้บรรดาญาติพี่น้อง ลูกหลานได้ล่วงรู้ถึงความวิตกห่วงใย ขอให้ญาติทั้งหลายภาคภูมิใจในสกุล รักใคร่ปรองดองนับถือกันในระหว่างผู้ร่วมสกุล ไม่ถือเขาถือเรา ใครรวยใครจน หรือใครจะมีหน้ามีตามีเกียรติกว่ากัน

ดังนั้น ในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น จึงมีความมุ่งหมายอยู่ถึง ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นอนุสรณ์

๒. เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ล่วงลับ โดยได้พิมพ์ประวัติผู้สืบสกุลไว้โดยสังเขป

๓. เพื่อเป็นวิทยาทาน

ฉะนั้น ประโยชน์และความสำเร็จทั้งมวลที่จะเกิดแก่ผู้ได้รับ และอ่านหนังสือเล่มนี้ ขออุทิศให้เป็นกุศลแด่ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณปู่ เพื่อถึงซึ่งความเกษมสุขในสัมปรายภพด้วย เทอญ ฯ

ทวีแสง เวณุจันทร

ชีวประวัติ
รองอำมาตย์เอก หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร)

หลวงพิศาลโลหพรรค นามเดิม เปล่ง เกิดที่บ้านคลองวัดบริวาศ ตำบลบางโพงพาง อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะเมีย เป็นบุตรคนที่ ๕ ในจำนวน ๕ คน ของนายไผ่ และนางแสง เวณุจันทร คือ

๑. นางช้อย ศิลปศร

๒. นายแช่ม เวณุจันทร

๓. นายเจิม เวณุจันทร

๔. ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์

๕. หลวงพิศาลโลหพรรค (เปล่ง เวณุจันทร)

เมื่อเยาว์วัย บิดาและมารดาได้ถึงแก่กรรมทั้ง ๒ ท่าน หลวงพิศาลฯจึงอยู่ในความอุปการะของ*นายขำ เวณุจันทร* ผู้เป็นอาคนที่ ๑ ซึ่งได้นำไปฝากไว้กับท่าน*พระมหาโชติ วัดราชบูรณะ* (วัดเลียบ) เพื่อรับการศึกษาวิชาหนังสือไทย โดยได้เข้าเรียนที่โรงเรียนในวัดนั้นเป็นเวลา ๔ ปี แล้วจึงลาออกจากวัด เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเอี่ยมสกุล* ปากคลองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดธนบุรี จน

---

* ท่านเจ้าของโรงเรียนเอี่ยมสกุลนี้ เป็นนายอากร มีฐานะร่ำรวย มั่งคั่งสมบูรณ์มาก เรียกว่าเป็นเศรษฐีของตำบลนี้ และบ้านที่ท่านอยู่ เป็นบ้านเดียวที่ปลูกเป็นตึก จึงได้รับฉายาว่า "เอี่ยมตึก" ท่านมีเงินมากจนไม่รู้จะทำอะไร จึงใช้เงินนั้นมาสร้างโรงเรียน และจ้างหาครูมาสอน เป็นการส่งเสริมการศึกษาให้แก่เด็กในละแวกนั้น โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน

สอบไล่ได้ประโยค ๑ ชั้น ๓ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ขณะนั้นมีอายุได้ ๑๘ ปี.

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ นี้เอง *หลวงกลางภักดี* กรมการเมืองนครชัยศรี ญาติทางฝ่ายมารดาผู้มีศักดิ์เป็นน้า ได้พาไปถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ต่อสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เนื่องจากท่านหลวงกลางภักดีผู้นี้ มีความคุ้นเคยในทางราชการมากับพระองค์ท่านเสด็จในกรมฯ ได้ทรงพระกรุณาส่งเข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจุลจอมเกล้า* ซึ่งพระองค์ท่านเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนี้อยู่ด้วย และมีพระยาวิสูตรสุริยศักดิ์ เป็นรองผู้บัญชาการ แต่เนื่องจากนายเปล่ง มีความประสงค์อยากจะทำงาน จึงทูลเสด็จในกรม ฯ ขอลาออกจากโรงเรียนในขณะเมื่อเรียนอยู่ห้อง ๔ (ตามหลักสูตรมี ๖ ห้อง) ซึ่งก็ทรงอนุญาต และบรรจุเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทยในตำแหน่งรองเสมียน*เวรวิเศษ อันเป็นหน้าที่เลขานุการของพระองค์* (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า จรูญศักดิ์ กฤดากร เป็นเลขานุการ) เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ อันเป็นการเริ่มต้นชีวิตราชการตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา.

---

* โรงเรียนนี้ นอกจากจะสอนวิชาภาษาไทย การทำนวณตามธรรมดาแล้ว นักเรียนต้องเรียนวิชา ถวายอยู่งานพระเจ้าแผ่นดิน เป็นประจำด้วย บรรดานักเรียนโรงเรียนนี้ เมื่อสอบไล่ได้สำเร็จตามหลักสูตรแล้ว ตามระเบียบจะต้องเข้าเฝ้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วส่งไปรับราชการยังต่างจังหวัด ในตำแหน่งมหาดเล็กรายงาน รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๘๐ บาท (ต่อมาโรงเรียนนี้ ได้เปลี่ยนนามเป็น โรงเรียนข้าราชการพลเรือน)

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

๑	ตุลาคม	๒๔๔๕	เป็น	รองเสมียนเวรวิเศษ
๑	กุมภาพันธ์	๒๔๔๖	เป็น	เสมียน
๑	มิถุนายน	๒๔๔๘	เป็น	รองเวร แผนกต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย
๑	กันยายน	๒๔๔๘	เป็น	เสมียนเอก กรมราชโลหกิจ กระทรวงมหาดไทย
๑	เมษายน	๒๔๕๑	เป็น	นายเวร กรมราชโลหกิจ กระทรวงมหาดไทย
๑๒	กรกฎาคม	๒๔๕๒		กรมราชโลหกิจย้ายสังกัด จาก กระทรวงมหาดไทย ไปขึ้นกับ กระทรวงเกษตราธิการ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนายงาน กรมราชโลหกิจ
๑	กันยายน	๒๔๕๙	เป็น	สมุห์บัญชี กรมราชโลหกิจ กระทรวงเกษตราธิการ
๑	เมษายน	๒๔๖๙	เป็น	นายเวรชั้น ๑ กรมบัญชี กระทรวงเกษตราธิการ
๑	มิถุนายน	๒๔๗๗	เป็น	หัวหน้าแผนกคลัง กรมการประมง กระทรวงเกษตราธิการ

๑ เมษายน ๒๔๗๘

ได้ขอลาออกจากราชการ (อายุ ๕๓ ปี ยังไม่ครบเกษียณ) เนื่องจากการปรับปรุงอัตราเงินเดือนใหม่ของรัฐบาล ทำให้เงินเดือนที่ได้รับใหม่ต่ำกว่าที่ได้รับอยู่เดิมอันจะทำให้เงินเบี้ยบำนาญที่จะได้รับเมื่อทำราชการต่อไปจนครบเกษียณน้อยลงไป.

ต่อมาเมื่อได้รับอนุมัติให้ลาออกได้แล้ว ทางกรมการประมงได้จ้างไว้เป็นข้าราชการวิสามัญ ในหน้าที่ตำแหน่ง หัวหน้าแผนกคลัง ต่อไปตามเดิมอีก เนื่องจากกรมฯ ได้พิจารณาเห็นว่า หลวงพิศาลโลห-พรรค มีความซื่อสัตย์สุจริต ชำนิชำนาญในวิชาการบัญชี และยังมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงอยู่ จึงได้รับราชการในตำแหน่งนี้ ต่อมาจนครบเกษียณอายุราชการ

–มีนาคม ๒๔๘๔	ผู้จัดการบริษัทประมงไทย (อดีตอธิบดีกรมการประมง) ได้จ้างพิเศษไปทำงานให้บริษัท ฯ ในตำแหน่งสมุห์บัญชี

การรับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์

๖	ตุลาคม	๒๔๕๓	เป็น	ขุนพิศาลโลหพรรค
๒๐	สิงหาคม	๒๔๕๕	เป็น	รองอำมาตย์ตรี
๑๘	กุมภาพันธ์	๒๔๕๘	เป็น	รองอำมาตย์โท
๓๐	ธันวาคม	๒๔๖๔	เป็น	หลวงพิศาลโลหพรรค
๑	มกราคม	๒๔๖๖	เป็น	รองอำมาตย์เอก

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑. เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖

๒. เข็มเสือป่าไอยราพต รัชกาลที่ ๖

๓. เบญจมาภรณ์มงกุฎสยาม

๔. เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗

๕. เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

ยศและราชการพิเศษ

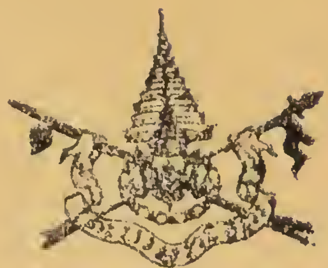
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ระหว่างรับราชการเป็นรองเสมียนเวรวิเศษ ได้เกิดขบถเงี้ยวขึ้นที่มณฑลพายัพ ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่โต้ตอบเกี่ยวกับการปราบขบถนี้ นอกเหนือจากหน้าที่ราชการในตำแหน่งตามปกติ

๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๗ เป็น นายหมู่ตรี เสือป่ารักษาดินแดน กรุงเทพ ฯ

การสมรส

เมื่อนายเปล่งอายุได้ ๒๓ ปี ได้ทำการสมรสกับนางแจ่ม ธิดาร้อยตรีเจริญ สายสนธิ์ (แยกสายสกุลมาจาก "สนธิรัตน์") ณ วังวรดิศ ของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๕ คน คือ

๑. นายสีสุก เวณุจันทร
๒. นายมุกดา เวณุจันทร (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๓. น.ส. รัศมี เวณุจันทร
๔. นายสีเพ็ญ เวณุจันทร (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์)
๕. ส.ต.อ. เบญจนันท์ เวณุจันทร

วชิราวุธ ป.ร.

ขอให้นามสกุลของ รองอำมาตย์โท ขุนพิศาลโลหพรรค (เปล่ง) นายเวรกรมราชโลหกิจ กระทรวงเกษตราธิการ ตามที่ขอมานั้นว่า "<u>เวณุจันทร</u>" (เขียนเปนตัวอักษรโรมันว่า "<u>Venuchándra</u>") อันเปนมงคลนาม

ขอให้สกุลเวณุจันทรมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่วกัลปาวสาน ฯ

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๒๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๘

ประวัติ สกุล "เวณุจันทร"

เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลแก่รองอำมาตย์โท ขุนพิศาลโลหพรรค (เปล่ง) ว่า "เวณุจันทร" ซึ่งเขียนเป็นอักษรโรมันว่า Venuchandra นับว่า ขุนพิศาลโลหพรรค (บรรดาศักดิ์ขณะนั้น) เป็นต้นสกุล เวณุจันทร โดยแท้ ดังนั้นเพื่อให้บรรดาญาติที่ใช้และสืบสายสกุล เวณุจันทร ได้ทราบประวัติบรรพบุรุษและสายสกุลโดยสังเขป จึงได้นำประวัติมาพิมพ์ลงไว้ ณ ที่นี้ คือ

บรรพบุรุษต้นสกุล "เวณุจันทร" นี้ท่านมีนามว่า **จันทร์** มีภริยาชื่อ นางอ่ำ ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตำบลวัดดอกไม้ อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร มีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น ๑๐ คน เป็นชาย ๕ หญิง ๕ อันนับเป็นผู้สืบสกุลชั้นที่ ๑ คือ

ชั้น ๑

๑.	นายไผ่	เวณุจันทร	ภริยาชื่อนางแสง	เวณุจันทร
๒.	นายขำ	เวณุจันทร	ภริยาชื่อนางเอม	เวณุจันทร
๓.	นางวร	เวณุจันทร	สามีชื่อนายจ้อย	
๔.	นางสุด	เวณุจันทร	สามีชื่อนายแสง	
๕.	นางเหม	เวณุจันทร	สามีชื่อนายยัง	
๖.	นายแพ	เวณุจันทร	ภริยาชื่อนางสายบัว	
๗.	นางขลิบ	เวณุจันทร	สามีชื่อนายคง	

๘. นายพุฒ เวณุจันทร ภริยาชื่อนางทองดี
๙. นายคล้อย เวณุจันทร ไม่ทราบนามภริยา
๑๐. นางพุ่ม เวณุจันทร สามีชื่อนายตุ้ย

ชั้น ๒

๑. นายไผ่ นางแสง เวณุจันทร มีบุตรและธิดารวมด้วยกัน ๕ คน คือ

๑. นางช้อย ศิลปศร
๒. นายแช่ม เวณุจันทร
๓. นายเจิม เวณุจันทร
๔. ถึงแก่กรรมแต่เล็ก ยังไม่มีนาม
๕. นายเปล่ง เวณุจันทร (หลวงพิศาลโลหพรรค)

๒. นายขำ นางเอม เวณุจันทร มีบุตรและธิดารวม ๒ คน คือ

๑. นางปริก
๒. นายผึ่ง เวณุจันทร

๓. นางวร เวณุจันทร นายจ้อย มีบุตรและธิดารวม ๔ คน คือ

๑. นายกวา
๒. นางอั้น
๓. นางนอม
๔. นางเปลื้อง

๔. นางสุด เวณุจันทร นายแสง มีบุตรและธิดารวม ๔ คน คือ

๑. นายเปี่ยม

๒. นางคำ

๓. นางทองดี

๔. นางเล็ก

๕. นางเหม เวณุจันทร นายยัง มีบุตรและธิดารวม ๓ คน คือ

๑. นายเจ็ก

๒. นางสัมฤทธิ์

๓. นางป้อม

๖. นายแพ เวณุจันทร นางสายบัว เวณุจันทร มีบุตรและธิดา รวม ๖ คน

๑. นายสาย เวณุจันทร

๒. นางผิน

๓. นางแปลก

๔. นางแจ่ม

๕. นายเผื่อน เวณุจันทร

๖. นายยง เวณุจันทร

๗. นางขลิบ เวณุจันทร นายคง มีบุตรธิดารวม ๒ คน คือ

๑. นางทองสุก

๒. นางพร้อม

๘. นายพุฒ เวณุจันทร นางทองดี เวณุจันทร มีบุตรธิดารวม ๕ คน คือ

๑. นางชื่น ขวัญยืน

๒. นายทองคำ เวณุจันทร

๓. นางชม มีระเกต

๔. นายชิต เวณุจันทร

๕. นางฉุน

๙. นายคล้าย เวณุจันทร (ไม่ทราบนามภริยา) มีบุตร ๑ คน คือ

๑. นายล่าง เวณุจันทร

๑๐. นางพุ่ม เวณุจันทร นายตุ้ย (ไม่ปรากฏมีบุตรชาย หญิง)

คำไว้อาลัย

วันเสาร์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๒ เป็นวันที่ลูกและหลานทุกคนได้สูญเสียครั้งสำคัญยิ่งในชีวิตเป็นครั้งแรก ทำให้ลูกหลานทุกคนมีความเศร้าสลดและหดหู่ใจอย่างที่สุดในชีวิต แทบไม่เชื่อและยังไม่อยากเชื่อจนทุกวันนี้ ทั้งที่รู้อยู่เต็มอกว่าอาการป่วยของคุณพ่อนั้น ไม่มีอาการแสดงว่าจะหายได้เลย แต่ลูกหลานทุกคนไม่อยากคิดเช่นนั้น แต่ในที่สุดคุณพ่อก็จากลูกหลานไปอย่างไม่มีวันกลับ จากไปโดยกฎแห่งกรรมอันเป็นสัจจธรรมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

เมื่อคุณพ่อป่วยครั้งแรกเริ่มด้วยการเป็นหวัดและมีอาการไอนั้น ลูกได้รับหมอมารักษาที่บ้าน จนโรคไอของคุณพ่อหายขาด เมื่อหายจากอาการไอ คุณพ่อก็เริ่มรับประทานอาหารไม่ได้เป็นเวลาประมาณ ๗–๘ วัน พวกลูกหลานจึงได้ปรึกษากันให้เปลี่ยนหมอใหม่ ซึ่งหมอได้สั่งให้ส่งโรงพยาบาลด่วนในคืนวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๒ เวลาประมาณ ๒ ทุ่ม หมอสั่งให้น้ำเกลือทันที ลูกรู้สึกหมดห่วงกังวลที่ได้นำคุณพ่อไปไว้โรงพยาบาลได้ เพราะดีกว่าที่จะอยู่รักษาที่บ้าน ได้อยู่ใกล้แพทย์พยาบาลซึ่งคอยดูแลและปฏิบัติอย่างใกล้ชิด แต่ก็รู้สึกหนักใจที่อาการของคุณพ่อถึงขนาดต้องให้น้ำเกลือ และต่อมาวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๒ หมอได้เริ่มให้อาหารทางจมูก โดยใช้สายยาง เพราะคุณพ่อไม่อาจรับประทานอาหารทางปากได้ ทุกวันคืน คุณแม่ ลูกและหลานได้ผลัดกันนอนเฝ้าดูอาการคุณพ่ออย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นห่วง อดหลับอดนอนเฝ้าพยาบาลโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยและความยากลำบาก เพื่อต้องการให้คุณพ่อปลอดภัยและหายจากอาการป่วย อยู่เป็นประมุขของลูกหลานสืบต่อไป วันที่ ๒๖–๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๒ อาการคุณพ่อเริ่มทรุดหนัก ถึงแม้

จะมีความรู้สึกอยากรับประทานอาหารบางอย่าง แต่เมื่อลูกได้ซื้อมาให้ก็รับประทานได้เพียงเล็กน้อย เพราะคอไม่ดี รับประทานไม่อร่อย ในวันนั้นร่างกายตามแขนขามีอาการสั่นกระตุกไปหมด มีอาการอ่อนเพลียและนอนไม่หลับ เพ้อเรียกหาลูกหลานตลอดคืน วันที่ ๒๘ มิถุนายน อาการทรุดหนักลงไปอีก เพ้อเรียกหาลูกหลานอีกเช่นเคย ใครที่มาเยี่ยม คุณพ่อเริ่มจำไม่ได้ เพราะนัยน์ตาฝ้าฟางมองหน้าใครไม่เห็นแล้ว จนเวลาประมาณ ๑๕.๑๕ น. ของวันที่ ๒๘ มิถุนายน คุณพ่อก็หมดลมหายใจ ท่านได้จากเราไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับด้วยความสงบ ทิ้งความเศร้าโศกเสียใจของลูกหลานไว้เบื้องหลัง

ขณะเมื่อคุณพ่อมีชีวิตอยู่ก่อนที่จะล้มเจ็บ คุณพ่อเป็นคนแข็งแรง ชอบออกกำลังกาย ทำโน่นทำนี่แทบทุกวัน ไม่เคยอยู่นิ่งเฉยเหมือนคนมีอายุอื่น ๆ และคนมีอายุในวัยนี้ส่วนมากมักจะมีอาการ "หลง" คือพูดและจำอะไรไม่ค่อยได้ แต่คุณพ่อไม่เป็นเช่นนั้นเลย แม้จะมีอายุถึง ๘๗ ปี ใกล้สิ้นอายุก็ยังจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แม่นยำทุกสิ่ง อย่างเช่นวันที่ ๒๖ มิถุนายน ก่อนถึงแก่กรรมเพียง ๒ วัน ท่านก็ยังจำได้ว่าเป็นวันเบี้ยบำนาญออกและได้เรียกลูกหลานเข้าไปถามว่า "วันนี้บำนาญพ่อออกไม่ใช่หรือ" ลูกตอบว่า "ครับ ผมไปรับมาให้คุณแม่ไว้แล้ว คุณพ่อไม่ต้องเป็นห่วง" ท่านว่า "ดีแล้ว" แล้วถามอีกว่า "แล้วแจกพวกหลาน ๆ แล้วหรือยัง" ลูกก็ตอบท่านว่า "แจกหมดทุกคนแล้ว" ตามที่คุณพ่อได้ปฏิบัติมาเป็นประจำตามปกติ นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าคุณพ่อยังมีสติดีมั่นคง ไม่หลงลืมอะไรเลย แม้เจ็บหนักและใกล้จะจากลูกหลานไปแล้วก็ตาม คุณพ่อยังจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดี

คุณพ่อมอบความรัก ความเมตตาแก่ลูกหลานทุกคนทั่วหน้า มีความยุติธรรมไม่เลือกที่รักมักที่ชัง แม้แต่เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงก็มักจะไปหาเยี่ยมเยียนถามทุกข์สุขเสมอ เวลาทำบุญสงกรานต์ หรือปีใหม่ ก็แจกอาหารเพื่อนบ้านโดยทั่วหน้าเป็นนิจทุก ๆ ปี

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณพ่อ เหลือไว้แต่ร่างที่ไร้วิญญาณ ทำให้ลูกหลานทุกคนรู้สึกว่า ร่มโพธิ์ร่มไทรอันเป็นสิ่งมั่นคงให้ความร่มเย็นเป็นสุขมาตลอดเวลาหลายสิบปีนั้น ได้หักสะบั้นลงแล้ว ต่อไปนี้เมื่อสิ้นคุณพ่อพวกเราทุกคนยังจะได้รับความสุข ความร่มเย็นเหมือนดังเมื่อครั้งคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่กระนั้นหรือ

ร่างอันไร้วิญญาณของคุณพ่อที่ได้รับการหลั่งน้ำรดจากลูกและหลานทุกคนในวาระสุดท้าย ยังติดตาและตรึงใจอยู่ในชีวิตลูกและหลานมิรู้เลือน ลูกขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติภพ และถ้าชาติหน้ามีจริง ลูกขอเกิดเป็นลูกของคุณพ่ออีกทุก ๆ ชาติ ขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่ออย่าได้เป็นห่วงลูกเลย บุญกุศลใดที่ลูกหลานมีและได้รับหรือได้ทำไว้ ลูกขออุทิศบุญและกุศลนั้นให้แก่คุณพ่อผู้บังเกิดเกล้าผู้มีพระคุณล้นพ้น และเป็นสุดที่รักทุกประการ เทอญ.

สารบาญ

ประกาศสังฆมาณัติในรัชกาลที่ ๔

ประกาศเรื่องถือตาลิปัตรและห่มผ้า

วันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔

๏ ศุภมัสดุ อดีตกาลพระพุทธศักราชชมัยสหัสสังวัจฉระ ไตรสตาธิกจตุนวุติสังวัจฉระปัตยุบันกาลศุกรสังวัจฉระ เชษฐมาสสุกปักษทสมีดฤถีสสิวาระปริเฉทกาลอุกฤษฐ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาธรรมิกราชาธิราช บรมนาถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเสด็จพระบรมราชาภิเษกขึ้นผ่านสิริราชัยมไหสุริยสมบัติ ตั้งพระบรมราชหฤทัยจะทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย สมณพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎร์ ทั่วขอบขัณฑเสมาอาณาจักรให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป พระเทพมุนีวัดสุวรรณพระอารามหลวงกับฐานานุกรม พระสงฆ์อนุจร ๓๒ รูป เข้ามาฉันในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มิได้ถือตาลิปัตรพัชนีตามฐานานุศักดิ์เข้ามา ทรงเห็นว่าประมาทในราชประเพณี มิได้ยำเกรงพระบรมราชหฤทัย

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวงศาสนิท ให้ทำกฎประกาศโฆษณาพระราชาคณะ ฐานานุกรมในกรุงนอกกรุงให้รู้จงทั่ว ว่าแต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ถ้าพระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ อันดับฝ่ายคามวาสี อรัญวาสี

เข้ามาในพระบรมราชมหานิเวศน์ และพระบวรราชนิเวศน์ด้วยกิจจานุกิจสิ่งใด ให้ห่มคลุม ขัดดุมเป็นปริมณฑล อย่าให้เลิกผ้าจีวรขึ้นพาดเหนืออังสะประเทศ แล้วให้ถือตาลิปัตรพัชนีเข้ามาตามฐานานุศักดิ์ อย่าให้ขาดได้จงทุกอาราม อนึ่ง พระภิกษุสงฆ์ในพระอารามใดถึงเวรมาสวด ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ให้มีฐานาเปรียญมากำกับสวดฉลองพระเดชพระคุณ พระบรมศพ อย่าให้ขาด จะได้ดูแลการผิดและชอบ อนึ่ง พระราชาคณะที่นิมนต์สมทบบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวังก็อย่าให้ขาดได้ ถ้าและว่าอาพาธก็ให้บอกแก่เจ้าคณะเดิมให้รู้เป็นคำนับ

อนึ่ง พระราชาคณะ ฐานานุกรม อันดับมาฉันในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ห้ามอย่าให้เลิกผ้าจีวรพาดบ่า อนึ่ง พระภิกษุสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานผ้าไตรจีวรกราบพระที่มีตราพระบรมราชาภิเษก พระบวรราชาภิเษกแล้ว ถ้าจะมีกิจธุระเข้ามาในพระบรมมหาราชวังและพระบวรราชวัง ก็ให้ครองเข้ามา ถ้าและจะมาบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวังและพระบวรราชวัง ให้ห่มในคลุมนอก ให้เป็นปริมณฑลจงทุกรูป ถ้าพระราชาคณะ ฐานานุกรม ฝ่ายคามวาสี ฝ่ายอรัญวาสี รู้กฎประกาศนี้แล้วก็ให้ตักเตือนว่ากล่าวพระสงฆ์อนุจรตามวินัยสิกขาบท ถ้าและพระภิกษุสงฆ์กระทำผิดล่วงพระบรมราชบัญญัติดังนี้แล้ว จะเอาตัวพระราชาคณะ ฐานานุกรม เป็นโทษด้วย กฎประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีกุน ตรีศก ๑ พระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๓๙๔ พระพรรษา ฯ

๓

ประกาศเรื่องให้พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ที่อาพาธ จดรายงานนำทูลเกล้า ฯ ถวาย

ณ วันอังคาร เดือน ๗ แรม ๑๐ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔

๏ ด้วย พระยาประสิทธิศุภการ พระศรีภูริปรีชาราชเสนาบดีศรีสารลักษณ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้มีหมายประกาศ พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ทั้งปวงที่มีนิตยภัตในคณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ ทุก ๆ พระอารามหลวงให้รู้จงทั่วกันว่า แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ ที่มีนิตยภัตองค์ใดอาพาธด้วยโรคใด ๆ ก็ให้จดหมายเอาอาการมายื่นแก่พระยาประสิทธิศุภการ แต่โดยสัตย์โดยจริง จะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะได้ทรงพระกรุณาโปรดให้หมอหลวงไปดูอาการมากน้อยประการใด จะได้พระราชทานถวายเภสัชปัจจัยและคิลานภัต และจะได้รับสั่งให้ข้าราชการผู้ใดผู้หนึ่งที่อยู่บ้านใกล้เคียงพระอารามนั้นปรนนิบัติโดยสมควร จะได้เป็นพระราชกุศลสืบไป อย่าให้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ ทั้งปวงซึ่งอาพาธปิดความไว้ไม่ให้กราบทูลพระกรุณาด้วย เกรงว่าจะให้หมอหลวงมารักษาความข้อนี้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้หมอผู้ใดผู้หนึ่งรักษาตามใจผู้ไข้ เมื่อหมอผู้ใดรักษาหาย ก็จะพระราชทานรางวัล ถ้ามีกิจนิมนต์แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งในพระบรมมหาราชวัง สังฆการีไปอาราธนา ก็อย่าให้พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ซึ่งมิได้อาพาธแกล้งป่วยบิดเบือนไป

ไม่รับกิจนิมนต์เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าและพระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ องค์ใดองค์หนึ่งแกล้งบอกอาพาธมิได้จริง ก็จะให้สังฆการีผู้ไปนิมนต์คืนเอาตาลิปัตร แฉก ตาลิปัตรพุดตาน ตาลิปัตรเลื่อม ซึ่งถวายไว้นั้นคืนมา จะได้กราบบังคมทูล ให้ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ หมายมา ณ วันอังคาร เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุนตรีศก ๆ

ประกาศห้ามไม่ให้พระสงฆ์สามเณรเล่นการพนัน และนำของต้องภาษีผ่านด่าน

วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔

---

๑ ลิขิต พระครูปลัดรัตนธิราจารย์ วัดพระเชตุพน ฯ เจ้าคณะกลางมาถึง พระราชาคณะ พระครู พระปลัด ในคณะกลางทั้งปวงทุกพระอารามหลวงจงแจ้ง ด้วยมีรับสั่ง พระบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคตขัติยวงศ บรมพงศาธิบดี โปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ด้วยพระธรรมการบดี พระศรีภูริปรีชาอัญเชิญ พระราชบริหารเผดียงว่า บัดนี้ให้มีภาษีชนไก่ชนนกเขาและชนปลากัดปลาเข็ม เป็น พระราชทรัพย์หลวงขึ้นท้องพระคลังปีละ ๒๐๐ ตำลึง ถ้าภิกษุและสามเณรจะลักลอบ เล่นพนันชนไก่ชนนกเขาและชนปลากัดปลาเข็มที่วัดที่บ้านให้ขาดภาษี ซึ่งจะเก็บเป็น พระราชทรัพย์หลวงนั้น ฝ่ายพระพุทธจักรจะว่ากล่าวประการใด ได้ถวายพระพรเช้า ไปให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า จะให้มีลิขิตหมายประกาศไปทุก ๆ พระอาราม ห้ามมิให้ภิกษุและสามเณรเล่นพนันชนไก่ ชนนกเขา ชนปลากัด ชนปลาเข็ม ที่วัด

ที่บ้าน ให้รู้ทั่วกันก่อน ถ้ามิฟังขึ้นลักลอบเล่น จับได้และมีผู้มาร้องฟ้องกล่าวว่ากดี พิจารณาเป็นสัตว์ให้ลงโทษโดยอาญาสงฆ์จงหนัก แล้วจะสึกส่งแก่กรมพระธรรมการ เหตุกระทำเบียดบังพระราชทรัพย์ซึ่งเป็นภาษีหลวงให้ขาด นับเข้าในสูงกะฆาตอนุโลม เนื่องในอทินนาทานปาราชิก เหตุสุงกาวหารนั้นกำหนดเอาที่ด่านที่ขนอนเป็นแดน ภิกษุนำเอาวัตถุซึ่งเป็นภาษีพระราชทรัพย์หลวง ล่วงจากด่านจากขนอนไปให้ขาดพระราชทรัพย์ภาษีหลวงนั้น ก็เป็นอทินนาทาน ฝ่ายภิกษุซึ่งลักลอบเล่นพนัน ชนไก่ ชนนก ชนปลา นี้เอาพระราชบัญญัติเป็นแดน กระทำเบียดบังพระราชทรัพย์ซึ่งเป็นภาษีหลวงให้ขาด ก็คล้ายกันกับสุงกะฆาต เป็นที่รังเกียจจะร่วมอุโบสถสังฆกรรมไว้ในหมู่ในคณะมิได้ จะให้ลงโทษสึกเสียจากพระศาสนาเหมือนภิกษุเล่นเบี้ย ซึ่งเจ้าคุณพระราชาคณะผู้ใหญ่แต่ก่อนพิพากษาให้สึกเสียนั้น แล้วจะลงทัณฑโทษแก่เจ้าหมู่เจ้าคณะ ปรับเป็นทราย ๕๐๐ ตระกร้า แม้นมีขึ้นอารามใด อันเป็นวัดเดิมแล้วขึ้นทั้งในกรุงทั้งนอกกรุงแลหัวเมืองใด ๆ ก็ดี ก็จะลงทัณฑกรรมกระทำโทษตามที่ถวายพระพรเข้าไป ให้กราบทูลพระกรุณาดังนี้ และให้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เจ้าหมู่เจ้าคณะและอธิการ จงตรวจตรากำชับห้ามปรามกันให้กวดขันทุก ๆ พระอาราม อย่าได้ละเลยเป็นประมาทอย่าให้มีขึ้นได้ ลิขิตประกาศมา ณ วันพุธ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีกุนตรีศก ๑ ๆ

ประกาศสงกรานต์ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยพระยาประสิทธิศุภการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระยาโหราธิบดี ขุนโชติพรหมา ขุนเทพพยากรณ์ โหรมีชื่อพร้อมกัน ขอพระราชทานคำนวณพระมหาสงกรานต์ทูลเกล้า ฯ ถวาย ศุภมัสดุ มังคลาชัยติเรก พระพุทธศักราช ๒๓๙๕ พระวษากาล ครั้นเจตรมาสกาฬปักษ์สัตมีดิถีรวิวารตสัทิวากาลเพลาเช้ารุ่งแล้ว ๕ โมง พระสุริยทินกรเสด็จโคจรจากมินราศีประเวศสู่เมษราศี ทางโคณวิถีใกล้พระเมรุมาศ ขณะนั้นมีนางเทพธิดาองค์ ๑ ทรงนามชื่อว่าทุงษ มาแต่จาตุมหาราชิกาท้ากฤษกาพิมล ทรงพาหุรัดทัดดอกทับทิม ทรงอาภรณ์แล้วด้วยแก้วปัทมราช ภักษาหารผลอุทุมพร พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์ ยืนทรงครุฑเป็นพาหนะ นำอมรคณาเทพยดาแสนโกฏิมารับพระเศียรท้าวกระบิลมหาพรหม อันใส่พานทองประดิษฐานไว้ในถ้ำคันธุลีที่เขาไกรลาส แดนหิมวันตประเทศ ขณะนั้นเทพยดากระทำการดุษฎี บูชายาควิธีอันควรตามวิสัยจารีตโบราณ แล้วก็แห่ทักษิณาวัฏเขาพระเมรุมาศราชคำรบ ๖๐ นาที แล้วก็เชิญเข้าประดิษฐานไว้ในถ้ำคันธุลีดังเก่า เทพยดาเจ้าก็นำมาซึ่งลดาวัลย์อันชื่อว่าชนุนาตใส่สุพรรณภาชนะ เอาไปล้างน้ำในอโนดาตสระ ๗ ครั้ง เถาชนุนาตก็ละลายออกมาดุจน้ำมันเนย แล้วพระวิษณุกรรมเทวบุตรจึงเนรมิตโรงอันหนึ่งชื่อว่าภัควดี ให้หมู่เทพยนิกรอัปสรกัลยาเข้านั่งพร้อมกันสมาทานรักษาศีล เอาน้ำชนุนาตเป็นทักษิณาทานแจกกันสังเวยทุก ๆ พระองค์ ชวนกันชื่นชมโสมนัส เดชกุศลผลได้กระทำนั้น ก็บรรเทาโทษแห่งมหาสงกรานต์ให้อันตรธานสูญ

ไป ครั้นจำเริญที่ฆายุสิริสมบัติกีมีเทพยดาเจ้าทั้งปวงบริวารเปนวันมหาสงกรานต์ จันทวารเปนวันเนาว์ ภุมวารเปนวันเถลิงศกพระยาวัน ครั้น ณ วันอังคาร เดือน ๕ แรม ๙ ค่ำ เพลาบ่าย ๕ โมง ๘ บาท สิ้นสุกรสังวัจฉระ เปนมุสิกสังวัจฉระ จุลศักราชขึ้นเปน ๑๒๑๔ ปีชวดจัตวาศก เนาว์วันหนึ่ง เปนวันมหาสงกรานต์ ๓ วัน ผลทำนาย พลอาจีนสำบาน สงกรานต์เปน ๓ ประการ อธิบายเปนสามัญทั่วทุกประเทศในสกลชมพูทวีป เกณฑ์พรุณศาสตร์ พระพฤหัสบดีเปนอธิบดี นาคราช ๓ ตัวบันดาลให้ฝนตก ๖๐๐ ห่า อุบัติตกยังเขาจักรวาล ๒๔๐ ห่า อรัญญิกหิมวันต์ ๒๘๐ห่า มหาสมุทร ๑๒๐ ห่า มนุษยโลก ๖๐ ห่า ต้นมัธยม กลางปลายอุดม เกณฑ์ธาราธิคุณตกราศีวาโยธาตุ น้ำเท่าปีกุนตรีศก เกณฑ์ธัญญาหารออกเศษ ๔ ชื่อลาภะ ข้าวกล้าในภูมินาจะได้กึ่ง เสียกึ่ง ธัญญาหาร ผลาหาร มัจฉมังสาหาร เปนมัธยมในปีชวดจัตวาศก หมายมา ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก เพลาเช้า ๓ โมง ๖ บาท อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

ประกาศให้ทำสำมะโนครัว ภิกษุสามเณร และศิษย์วัด
วันพุธ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

หมายพระธรรมการบดี จางวางกรมพระธรรมการ หลวงธรรมรักษา เจ้ากรมพระสังฆการีขวา มาถึงพระครูทักษิณคณิศร พระครูอุดรคณารักษ์ ด้วยนายจ่ารงรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมสั่งว่า ตั้งแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว หวังพระทัยที่จะบำรุงพระพุทธศาสนาและพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยอาณาประชาราษฎร ไพร่บ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไปในพระราชอาณาเขต โดยพระทัยกอปรด้วยพระมหากรุณา ทรงพระราชดำริว่า ราษฎรไพร่บ้านพลเมืองในพระราชอาณาเขตกรุงเทพ ฯ คนหลายชาติหลายภาษาปะปนกันมากกว่ามาก หารู้จำนวนชัดแน่ว่า จะเป็นสำมะโนครัวว่าบ้านนั้นมีคนหญิงชาย คนเดิมเท่านั้น คนจรไปมา คนเกิดคนตายเท่านั้น รู้จำนวนแน่ทุกบ้านทุกเมืองทุกปี แต่ประเพณีกรุงเทพฯ นี้แต่โบราณสืบ ๆ มา หาได้ทำบาญชีสำมะโนครัวจำนวนคนทุกบ้านทุกเรือนไม่ มีบาญชีแต่คนที่สักท้องมือหลังมือ คนนอกนั้นหารู้จำนวนว่ามีมากน้อยเท่าใดไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมพระนครบาลทำบาญชีสำมะโนครัวตามวังเจ้าต่างกรม หากรมมิได้ บรรดาข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนและบ้านราษฎรมายื่นให้สิ้นเชิง จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า ในแว่นแคว้นกรุงเทพ ฯ มีพระอารามอยู่ทั้งในทั้งนอกกรุง ฯ มีพระราชาคณะ พระครู เจ้าอธิการผู้ใหญ่ผู้น้อยทุก ๆ พระอาราม ในพระอารามนั้นมีภิกษุสามเณรอยู่เป็นอันมาก หารู้บาญชีมากน้อยเท่าใดไม่ ให้พระราชาคณะ พระครู เจ้าอธิการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยในพระอารามนั้น ๆ ในแขวงกรุงเทพ ฯ ทำบาญชีภิกษุสามเณร ศิษย์วัด ฉกรรจ์ รุ่น แล่น มายื่นแก่กรมสังฆการีให้สิ้นเชิง ว่าในพระอารามนั้นมีสามเณร ศิษย์วัด ฉกรรจ์ รุ่น แล่น เท่านั้น จะได้คิดบรรจบกันกับบาญชีสำมะโนครัวซึ่งพระนครบาลทำมายื่น จะรู้จำนวนคนในแขวงกรุงเทพ ฯ มีอยู่ทั้งภิกษุสามเณรชายหญิงเท่านั้น ประการหนึ่งจะได้รู้ว่าคนตายคนเกิด ภิกษุสามเณรศิษย์วัดในพระอารามนั้น ปีนั้นมากเจริญขึ้น

น้อยลงเท่านั้น ในพระอารามนั้น ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด มากขึ้นน้อยลงเท่านั้น ด้วยเหตุประการใด จะทรงพระราชดำริสอดส่องไปตามเหตุ เป็นโดยทรงพระมหากรุณาแก่สมณพราหมณาจารย์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะให้อยู่เย็นเป็นสุข และให้กรมสังฆการีแต่งขุนหมื่น กำกับตรวจตราทำบาญชี ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด ในพระอารามนั้น ๆ ในแขวงกรุงเทพฯ ทั้งในกรุงนอกกรุงทุก ๆ พระอาราม ถ้าพระราชาคณะ พระครู เจ้าอธิการ รู้หมายประกาศนี้แล้ว ให้เร่งทำบาญชี ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด มายื่นแก่กรมสังฆการี ตั้งแต่ ณ วันเดือน ๘ ข้างแรม ปีชวดจัตวาศกให้สิ้นเชิง ถ้าผู้ใดปิดบังอำพรางเสียไม่เอาใจใส่ในบาญชีห่างว่าว ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด ก็ดี มีผู้มาว่ากล่าวฟ้องร้อง หรือไปเกี่ยวข้องต้องคดีอยู่ในโรงศาลกรมใด ๆ สอบชื่อไม่มีในบาญชีสำมะโนครัวใส่พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดจำพวกนั้น ชื่อว่ามิยอมตัวจะเป็นข้าแผ่นดินแล้ว จึงไม่ใช่ชื่อในบาญชีสำมะโนครัว ถ้าเป็นภิกษุ สามเณร ยังมิได้ลาสิกขาบท จะอายัดตัวไว้แก่พระราชาคณะ เจ้าอธิการ ในพระอารามนั้น ๆ แล้ว จะเกาะเอาญาติโยมมาไว้ทิมเป็นจำนำ ถ้าภิกษุสามเณรจำพวกนั้นลาสิกขาบทออกมาแล้ว จะเอาตัวไปสักเป็นไพร่หลวง ถ้าคฤหัสถ์ศิษย์วัด จะชำระเอาตัวสักเป็นไพร่หลวงให้สิ้น ให้พระครูทักษิณ พระครูอุดร หมายบอกประกาศแก่พระราชาคณะ พระครู เจ้าอธิการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยให้รู้จงทั่วจงทุกพระอารามตามปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือ ฯ

หมายมา ณ วันพุธ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก ฯ

ประกาศเรื่องให้พระสงฆ์นั่งให้เป็นระเบียบ ในเวลากรานและอนุโมทนากฐิน

วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

วัดที่จะเสด็จพระราชทานกฐินทุกพระอารามนั้น ให้หลวงธรรมรักษา ขุนศรีธรรมลังกา ประกาศเสียกับพระราชาคณะ พระครู เจ้าอธิการ ครองพระกฐินนั้น ตั้งแต่นี้ต่อไปให้ตั้งนโม ๓ จบ แล้วก็กรานพระกฐิน แล้วให้พระราชาคณะฐานานุกรม อันดับทั้งปวง ลุกขึ้นกราบพระด้วยกันทั้งหมด จึงค่อยตั้งนโมอีก ๓ จบ ทั้งท่านผู้ครองกฐินด้วย ให้พร้อมกันแล้ว แต่ท่านผู้ครองกฐินนั้นให้ว่าอัตถตังเสียก่อน ถ้ามีพระแก่วษาให้ว่าอัตถตังแล้ว จึงให้ผู้น้อยว่าอัตถตังต่อไปให้พร้อมกัน ห้ามมิให้ตั้งนโมยอบ ๆ ดูหาพรักพร้อมไม่ กับพระสงฆ์อันดับที่นั่งก็ให้นั่งห่างปะดะขึ้นไปตั้งแต่ ๓ ศอกเป็นประมาณ ถ้าห่างมากยิ่งดี ด้วยเจ้านายเข้าไปเฝ้านั้นห่างกับพระสงฆ์หัตถบาสเป็น ๒ ศอกเข้าไป ครั้นเพลาพระสงฆ์สวดก็เกิดโทษกับคฤหัสถ์ ที่พระอุโบสถแคบ พระสงฆ์มากจะนั่งห่างขึ้นไปมิได้ ก็แต่เมื่อเพลาสวดนั้นให้พระสงฆ์ร่นขึ้นไปเสียให้ห่างคฤหัสถ์ที่หมอบอยู่นั้น สวดแล้วจึงค่อยถอยลงมานั่งแถวให้ได้จังหวะดังเก่าดังนี้ จึงไม่เกิดโทษกับคฤหัสถ์ ฝ่ายสังฆกรรมเล่าก็บริสุทธิ์ กับการอื่น ๆ นอกจากนี้ยังแปลก ๆ กันอยู่หาเหมือนกันทุกวัดไม่ แต่เป็นการของสงฆ์ใช่ที่คฤหัสถ์จะบังคับ กับอุปโลกน์และสมมุตินั้น ผิดกันเป็นอันมาก ถ้ากระไรก็ให้พระราชาคณะ เจ้าวัดมาร่ำเรียน ขอรับประทานแบบอย่างที่กรมสมเด็จพระปรมา

นุชิตไปท่องเล่าไว้เสียให้เหมือน ๆ กันทุก ๆ พระอารามหลวงก็ดี การส่องสามอย่างนี้ เห็นว่าคฤหัสถ์พอจะจัดแจงได้ ด้วยไม่เกี่ยวข้องในวินัยสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่ง ด้วยมีพระกระแสมีมาดังนี้ ให้จัดแจงแต่พอให้สมพระราชประสงค์ จะได้จำเริญพระราชศรัทธายิ่งขึ้นไป

จดหมายมา ณ วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก

ประกาศเรื่องห้ามมิให้ผู้มีอายุเกิน ๒๔ ต่ำกว่า ๗๐ บวชเณร บวชเณร

ณวันพุธ ขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

กฎหมายประกาศแก่พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม อธิการอันดับทุกพระอารามหลวงและวัดขึ้น ทั้งคณะกลาง คณะเหนือ คณะใต้ในแขวงจังหวัดกรุงเทพ ฯ และหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงจงทั่ว ด้วยมีรับสั่งพระบรมวงศ์เธอกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคตขัตติยวงศ์ สั่งว่า ณ วันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอนันตคุณวิบุลยปรีชาอันมหาประเสริฐ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงพระราชปรารภเหตุอันเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์กราบบังคมทูลว่า เถรจีนบวชอยู่วัดทองเพลงแทงเอาผู้มีชื่อแล้วหนีไปยังเอาตัวมิได้ จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ทุก

วันนี้คนพาลอายุเกินอุปสมบทหลีกหลบเข้าบวชเป็นเถรเป็นเณร อาศัยวัดกระทำการทุจริตหยาบช้าต่าง ๆ มีเป็นอันมาก แต่นี้กุลบุตรจะบวชเป็นสามเณร ตั้งแต่อายุยังอยู่ในทารกหนุ่มไปจนถึงอายุได้ ๒๑ ปี ควรที่จะอุปสมบทบวชเป็นพระภิกษุ แม้นมีความขัดสนด้วยเหตุอันใดอันหนึ่งมิได้อุปสมบท ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้สึกเสียเป็นคฤหัสถ์ จะได้รับราชการแผ่นดิน ห้ามอย่าให้บวชอยู่เป็นเถรเป็นเณรสืบไปอีกกว่านั้น อนึ่ง ถ้าภิกษุอายุถึง ๗๐ ปีแล้ว จะปฏิบัติในสมณธรรมมิได้จะประจุออกบวชเป็นเถรเป็นเณรก็ทรงพระกรุณาโปรดให้บวชมิได้ห้าม แม้นคฤหัสถ์ชราอายุล่วงถึง ๗๐ ปีแล้ว จะหากินเลี้ยงชีวิตในฆราวาสนั้นขัดสน จะบวชเป็นเถรเป็นเณรพอได้บิณฑบาตฉันเลี้ยงชีวิตโดยง่าย ก็จะได้หักบาญชีฝ่ายคฤหัสถ์ ห้ามแต่อายุกว่า ๒๔ ปีขึ้นไปจนถึงอายุ ๗๐ ปี มิให้บวชเป็นเถรเป็นเณรในระหว่างนั้นเป็นอันขาดทีเดียว แม้นล่วงพระราชบัญญัติครั้งนี้อุปัชฌาจารย์บวชก็จะมีโทษฝ่ายพุทธจักร ตัวกุลบุตรผู้บวชก็มีโทษทั้งฝ่ายพุทธจักรและพระราชอาญาจักรทั้งสองฝ่าย ถ้าพระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม อธิการ อันดับทั้งปวงทุก ๆ พระอารามแจ้งในพระราชกำหนดกฎประกาศนี้แล้ว ก็จงกระทำตามพระราชบัญญัติครั้งนี้ทุกประการ

กฎประกาศมา ณ วันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ ปีชวดจัตวาศก[๒]

ประกาศเรื่องให้ซ้อมพระที่จะเข้าไปรับสัพพี ในเวลาถวายเทศนา

เดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยมีรับสั่งพระบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคต-ขัติยวงศ์ สั่งว่า มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาประสิทธิศุภการมาเผดียงว่า ณ วันเดือนยี่ แรม ๗ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก พระวรญาณมุนีวัดจักรวรรดิราชาวาสเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เทศน์จบแล้วถวายอติเรกยังไม่ทันจบ พระอันดับถวายภวตุสัพพีขึ้น กระทำผิดละเมิดในพระราชฐานจะให้ปรึกษาโทษ แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้ภาคทัณฑ์ไว้ครั้งหนึ่งก่อน แต่นี้สืบไปภายหน้า พระราชาคณะองค์ใดจะเข้าไปรับพระราชทานฉันสวดมนต์แล้ว ถวายเทศน์หน้าพระที่นั่ง จะยถาและถวายอติเรกต่อจบแล้ว จึงให้พระอันดับรับสัพพี ภวตุสัพ ต่อไป อย่าให้สัพพี ภวตุสัพ ในขณะถวายยถา อติเรก ยังไม่ทันจบดังนี้ อนึ่ง ถ้าจะถวายยถา คอยดูมหาดเล็กเชิญพระเต้าน้ำตรวจเข้ามาถวายแล้วจึงยถา ถ้ายังมิได้ถวายพระเต้าน้ำตรวจก็เพื่อถวายก่อน ให้กระทำหมายประกาศดังนี้ทุก ๆ องค์ องค์ใดไม่กระทำตามรับสั่ง เกิดความผิดขึ้นเหมือนครั้งนี้ ก็จะให้ลงทัณฑกรรมกระทำโทษจงหนัก

หมายประกาศมา ณ วัน เดือนยี่ แรม ๙ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก

ประกาศเรื่องให้ตีระฆังเวลา ๑๑ ทุ่มทุกวัด
เดือน ๓ แรมค่ำ ๑ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยหลวงธรรมรักษา เจ้ากรมสังฆการีว่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ทรงพระราชศรัทธาสร้างพระอาราม และหอระฆังไว้ทุก ๆ พระอาราม เพื่อจะให้ตีระฆังเป็นประโยชน์สัญญาแก่พระสงฆ์ซึ่งจะกระทำสังฆกรรม อุโบสถกรรม อุปสมบทกรรม เป็นต้น และพระสงฆ์จะได้ครองผ้าในเพลานิพัทธวัต แล้วทรงพระราชศรัทธาถวายนิตยภัตแก่พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรมเปรียญ และพระสงฆ์อนุจรทุกเดือน สิ้นพระราชทรัพย์เดือนละ ๗๐ ชั่งเศษ ปีหนึ่งเป็นพระราชทรัพย์ถึง ๑๐๐๐ ชั่งเศษนั้น ด้วยหวังพระทัยจะให้อายุพระพุทธศาสนาสืบต่อไป พระอารามที่ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งเจ้ากรม ปลัดกรม ข้าพระ ไว้สำหรับพระอารามบ้าง พระสงฆ์สามเณรและข้าพระก็ผลัดเปลี่ยนกันตีระฆังมาทุกวันทุกคืน ได้เพลามิได้เพลาบ้าง ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก เพลา๙ทุ่มเศษ ทรงได้ยินเสียงระฆังวัดพระเชตุพนฯ วัดสุทัศน์ วัดมหาธาตุวัดราชบุรณ ๔ พระอารามนี้ตีระฆังขึ้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า หาควรเพลาซึ่งตีระฆังไม่ และระฆังวัดพระศรีรัตนศาสดารามยังหาได้ตีไม่ อนึ่งกรุงเทพ ฯ ทุกวันนี้ลูกค้าพาณิชแขกฝรั่งอังกฤษและนานาประเทศก็เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยมากเขาจะเข้าใจว่าสยามประเทศนี้นับถือพระพุทธศาสนา แต่หายังยืนเหมือนเขาไม่ แต่ชั้นจะตีระฆังลางคืนก็จวนสว่างบ้าง ยังมิจวนสว่างบ้าง ทรงพระราชดำริแล้วก็

ทรงสังเวชพระทัยนัก แต่นี้สืบไปถ้าพระอารามหลวงใด ๆ ที่ไม่มีเจ้ากรม ปลัดกรม ข้าพระแล้ว ให้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ ในพระอารามนั้นจัดแจงพระสงฆ์ให้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นพนักงานตีระฆังให้ได้เพลาตี ๑๑ ทุ่มทุก ๆ พระอาราม จะได้เป็นที่เลื่อมใสแห่งสัปบุรุษทายกและนานาประเทศในกรุงเทพ ฯ ทั้งปวง อนึ่ง พระอารามหลวงที่มี เจ้ากรม ปลัดกรม ข้าพระนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้พระยารักษมณเฑียรเอาตัว เจ้ากรม ปลัดกรม มากำชับแล้ว สืบไปเมื่อหน้าทรงทราบว่าพระอารามใดตีระฆังแต่เพลาดึก ยังหาทันเพลาตี ๑๑ ทุ่มตีระฆังวัดพระศรีรัตนศาสดารามไม่ จะให้มีโทษแก่พระราชาคณะ พระครูฐานา-นุกรม เปรียญ ในพระอารามนั้น ๆ ให้พระครูอมรวิชัยหมายประกาศไปทุก ๆ พระอารามหลวงอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง หมายมา ณ วัน เดือน ๓ แรมค่ำ ๑

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระอารามใดถ้าถึงเพลาย่ำค่ำแล้วไม่ตีระฆัง เพลาตี ๑๑ ทุ่มไม่ตีระฆัง ทำอุโบสถไม่ตีระฆังให้มีโทษจงหนัก แล้วให้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ ให้หานาฬิกาไว้สำหรับจะได้ดูถูกทุ่มยาม วัดหลวงทุก ๆ พระอารามตามรับสั่ง ฯ

อนึ่ง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ จะเขียนเป็นชื่อว่าพระญาณสิทธิ เป็นต้น จะถวายเข้าไปนั้นเขียนสิทธิตรง ๆ ห้ามอย่าให้เขียนสฤทธิเป็นอันขาดทีเดียว ฯ

กับอนึ่ง การพระบรมศพครั้งนี้ อย่าให้พระสงฆ์แบกเสาพุ่มและตะเกียบให้ใช้สามเณรและคฤหัสถ์แบก พระสงฆ์นั้นให้ห่มคลุมเป็นปริมณฑลเดินตามไป

อย่าให้พระสงฆ์แบกหามเหมือนครั้งพระบรมศพก่อน พวกมิจฉาทิฐิจะติเตียนพระศาสนาได้ ฯ

หมายประกาศมา ณ วัน เดือน ๓ แรมค่ำ ๑ ปีชวด นักษัตรจัตวาศก ๒

ประกาศให้พระสงฆ์ผู้ถวายเทศนาใช้คำให้ถูกต้อง

เดือน ๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า ณ วัน เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก ๒ หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ถวายเทศนาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งนโมถวายศีลถวายเทศน์นั้นต่ำ ๆ สูง ๆ ไม่เสมอกัน จึงมีรับสั่งห้ามตั้งแต่นี้จะเข้าไปถวายเทศนาจะตั้งนโมถวายศีล ถวายเทศน์ก็ดี ที่สัมมาสัมพุทธัสสนั้น ให้ลงธนิตเสมอกันทั้ง ๓ ครั้ง อย่าให้ต่ำ ๆ สูง ๆ เลย ที่ธนิตก็ให้เป็นธนิต ที่สิถิลก็ให้เป็นสิถิลตามฐานแห่งอักษรทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อนึ่ง กับที่ภิกษุบอกอนุสนธินั้น ให้ว่าอนุสนธิพระธรรมเทศนา อย่าให้ยกพระออกเสีย อนึ่ง คำที่ถวายในกระบวนเทศนานั้น ถ้าพระตรัสเทศนาก็ดี ให้ว่าทรงตรัสพระธรรมเทศนา อย่าได้ยกพระนั้นออกเสีย อนึ่งความในเทศนานั้น ถ้าคิดความให้ทานแก่กระยาจกก็ดี และให้ทานแก่ภิกษุสามเณรก็ดี และว่าถวายทานแก่พระพุทธเจ้าก็ดี ก็ยกคำแก่ออกเสียให้ว่าแต่กระยาจกแต่ภิกษุสามเณร แต่สมเด็จพระพุทธเจ้าอย่าได้ว่าแก่เลยเป็นอันขาด กับอนึ่งเมื่อถวายเทศนาจบลงแล้ว ว่าสมควรแก่เวลาให้ถวายว่าสมควรแด่เวลา อย่าได้ว่าแก่เลยเป็นอันขาดทีเดียว ฯ

หมายมา ณ วัน เดือน ๔ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก ๒ ฯ

๑๗

ประกาศเรื่องให้คงพระสงฆ์ที่ถวายน้ำสงกรานต์ ในปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕ ไว้อีกครั้งหนึ่ง

วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖

๏ ให้พระธรรมการบดี กรมพระธรรมการ หลวงธรรมรักษา กรมสังฆการี เอาคำประกาศพระกระแสพระราชดำรินี้ไปถวายพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุงและหัวเมืองให้ทราบเสียทุกองค์แต่ในวันก่อนวันสงกรานต์นั้น ฯ

๏ ด้วยพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอุดมรัตนราศี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า พระราชพิธีสงกรานต์นี้ก็มีสืบมาแต่โบราณ พระมหากษัตราธิราชเจ้าทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสงกรานต์นั้นก็ต่าง ๆ กัน หาเหมือนกันไม่ เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น ถ้าถึงเทศกาลสงกรานต์ ก็หาได้นิมนต์พระราชาคณะให้สรงน้ำถวายไตรครบเท่าพระชันษาไม่ เลือกถวายไตรสรงน้ำตามชอบพระทัยแต่พระราชาคณะที่เคยทรงนับถือ มากบ้าง น้อยบ้าง หามีกำหนดไม่ ครั้นมาเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เมื่อได้เถลิงถวัลยราชสมบัติขึ้นใหม่ ๆ ก็ยังทรงประพฤติต่อมาเหมือนอย่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์นั้น ต่อหลายปีล่วงมาแล้วจึงโปรดให้นิมนต์พระราชาคณะที่มีอายุมากกว่าพระชันษาทั้งเจ้าพระที่เป็นพระที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์มาทรงถวายไตรและสรงน้ำให้เท่ากับพระชันษาแล้ว และ

ทวีขึ้นปีละองค์ ๆ ต่อมา จนพระราชาคณะและพระครูที่มีอายุมากกว่าพระชันษานั้น หาครบกับพระชันษาไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้นิมนต์พระราชาคณะที่มีอายุน้อยกว่าพระชันษา เลือกแต่ที่มีคุณวุฒินั้นมาเพิ่มเข้าให้เท่ากับพระชันษาทวีขึ้นทุกปีเสมอจนถึงปีจอโทศก จำนวนพระสงฆ์ถึง ๖๔ รูป ครั้น ณ วันเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนตรีศก๑ เป็นวันสวรรคตก่อนหน้าสงกรานต์อยู่ ๗ วันนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นสำเร็จราชการแผ่นดินอยู่ ยังหาได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกไม่ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่าสงกรานต์ปีกุนตรีศก๑ นั้นให้ทำถวายตามจารีตแผ่นดินในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสียอีกปีหนึ่ง ให้บวกพระสรงน้ำขึ้นองค์หนึ่งเป็นจำนวนพระสงฆ์ ๖๕ รูป ต่อ ณ สงกรานต์ปีชวดจัตวาศก๒ จึงจะให้เป็นปฐมสงกรานต์ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริไว้ดังนี้ ครั้น ณ วัน เดือน ๖ ปีกุนตรีศก๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก แล้วให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย รีบเร่งทำการพระเมรุมาศจะให้แล้วเสร็จในปีกุนตรีศก๑ นั้น การพระเมรุมาศก็ไม่สำเร็จในเดือน ๔ ปีกุนตรีศก๑ จึงยังหาได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ ค้างสงกรานต์ปีชวดจัตวาศก๒ มา ก็ในสงกรานต์ปีชวดจัตวาศก๒ นั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า ให้คงไว้เหมือนอย่างปีกุนตรีศก๑ ทรงพระราชอุทิศถวายกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกปีหนึ่ง แต่ว่าอย่าให้บวกพระสรงน้ำขึ้นอีกเหมือนแต่ก่อนเลย ให้คงไว้ตามจำนวนปีหลังนั้น เป็นแต่ว่าพระราชาคณะที่ถึงแก่มรณภาพขาดต่ำจำนวน๖๕รูปไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมให้นิมนต์พระราชาคณะพระครูที่มีคุณวุฒิแต่มีอายุมากบ้าง น้อยบ้าง เพิ่มเติมเข้าให้ครบปีละ ๖๕ รูปเป็น ๒ ครั้ง ครั้นเดือน ๖ ปีชวดจัตวาศก[๒] จึงได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระราชพิธีสงกรานต์นี้ก็เป็นจารีตขัตติยราชประเพณีสืบ ๆ มาก็จะทรงประพฤติต่อไป ณ สงกรานต์ต้นปีฉลูเบญจศก[๓] นี้ โปรดให้เป็นปฐมสงกรานต์ จะนิมนต์พระราชาคณะมาถวายไตรสรงน้ำแต่ ๔๙ รูปพอครบกับพระชันษา จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลือกคัดพระราชาคณะที่มีอายุมากกว่าพระชันษา กับทั้งเจ้าพระที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ที่มีพระชันษามากกว่าพระชันษา และน้อยกว่าพระชันษาก็มี ได้จำนวนพระมากกว่า ๔๙ รูปไปก็จะต้องชักถอนเสียบ้าง ทรงพระราชวิตกไปว่า พระราชาคณะที่มีอายุมากเคยได้ไตรสรงน้ำมาแต่ก่อนก็จะมีความน้อยใจ นึกเห็นไปต่าง ๆ กันจึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า พระราชาคณะที่มีอายุมากกว่าพระชันษานั้น ยังหาได้รับไตรสรงน้ำในปีนี้ไม่ก็มีและพระราชาคณะที่เคยได้ไตรสรงน้ำมาแต่ก่อนแล้ว และปีนี้จะหาได้ไม่ก็มีโปรดอยู่ว่าก็คงจะบวกขึ้นปีละองค์นั้นอย่างหนึ่ง ยังอีกอย่างหนึ่งนั้นจะให้ผลัดเปลี่ยนเวียนกันเข้ารับไตรสรงน้ำทุกปี ให้ครบพระราชาคณะที่มีอายุมากกว่าพระชันษานั้นทุกรูป อนึ่ง พระราชาคณะที่มีอายุมากเคยได้ไตรสรงน้ำมาแต่ก่อนและอาพาธอยู่ในปีนี้มารับไตรมิได้ให้ยกไว้ก่อน ต่อเมื่อไรหายป่วยจะเข้ามารับไตรได้จึงจะบวกขึ้นในปีนั้น ๆ ต่อไป กับพระราชาคณะที่มีอายุน้อยกว่าพระชันษาได้ทรงจัดให้เข้ารับไตรสรงน้ำขึ้นใหม่ในปีหนึ่งสองปีนั้น ปีนั้นถอนเสียจากไตรสรงน้ำให้ไปฉันสงกรานต์วันสุด ทรงพระราชดำริเห็นว่า ราชาคณะนั้น ๆ จะ

ได้ผ้าพับและผ้าคู่ไปองค์หนึ่งหลาย ๆ สำรับ บางองค์ก็จะชอบใจกว่าได้ไตรสรงน้ำเสียอีก อนึ่ง ไตรสรงน้ำสงกรานต์นี้ จะถือเอาเป็นธรรมเนียมเสมอเหมือนหนึ่งไตรปีนั้นไม่ได้ พระราชาคณะที่ได้ไตรสรงน้ำในปีฉลูนี้แล้ว และปีต่อไปนั้นก็คงจะต้องผลัดเปลี่ยนออกเสีย ให้องค์อื่นที่ยังไม่ได้รับไตรเข้ารับไตรสรงน้ำเวียนกันไป ให้พระราชาคณะที่มีอายุมากได้ทั่วถึงกัน การข้างหน้าจะทรงดังนี้ต่อไป เกลือกว่าพระราชาคณะที่ไม่ทราบพระกระแสพระราชดำริก็จะคิดไปต่าง ๆ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เรียงเป็นคำเผดียง ให้กรมพระธรรมการ กรมสังฆ-การีมาเผดียงประกาศกับพระราชาคณะทั้งปวง ให้ทราบตามพระกระแส ซึ่งทรงพระราชดำริไว้ดังนี้ทุก ๆ องค์ คำประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีฉลูยังอยู่ในจัตวาศก ฯ.

